TREMA

Ledenmagazine | Nummer 6, voorjaar 2022

Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak

RECHT VIA DE WEBCAM

Voorzitter projectgroep online zittingen Judith Boeree: 'Bemoei je ermee'

REPORTAGE: INVESTEREN IN EEN DIGITALE TOEKOMST

GEZAG VAN DE RECHTSPRAAK STAAT OP HET SPEL

STUDENTEN DOEN ERVARING OP IN VIRTUAL REALITY

Wij zijn de NVvR

Dé vereniging voor elke rechter en officier van justitie

70% Van alle magistraten is aangesloten bij de NVvR. Magistraten krijgen zo een stem, in het publieke en politieke debat. De NVvR bewaakt de kwaliteit en toegankelijkheid van de rechtspraak en komt op voor de (collectieve en individuele) belangen van de leden. Wij vinden het belangrijk actief samen te werken met onze leden en zoveel mogelijk beroepsgenoten te mogen vertegenwoordigen. Dit maakt onze en uw stem krachtig.
Op **www.nvvr.org** leest u meer over de NVvR.

Samen sterk voor een betere rechtspraak

- Bevordering van vakmanschap
- Bevordering kwaliteit
- Verlaging werkdruk
- Borging professionele standaarden
- Diversiteit en inclusie
- Veiligheid van togadragers
- Borging van onze (inter)nationale rechtsstaat.

Altijd paraat voor hulp en adviezen

- Rechtshulp bij conflicten
- Ondersteuning rechtspositie
- Ontwikkeling van de arbeidsmarkt
- Onderhandelingspartnerarbeids-voorwaarden
- Inschalingsbeleid magistratuur
- Verlofregelingen
- Pensioenontwikkelingen

Door en voor leden. Dus praat en bepaal mee!

- Ledenraad
- Cao team
- Commissie Rechtspositie
- Wetenschappelijke Commissie
- Ledenraadplegingen
- Themabijeenkomsten (on- en offline)
- Gerichte informatie en standpunten
- Actuele nieuwsvoorziening
- Netwerk voor magistraten

Lid worden?

Bent u lid van de rechterlijke macht, maar nog geen lid van de NVvR? Nieuwe leden ontvangen de eerste 6 maanden kosteloos een kennismakingslidmaatschap, zonder verdere verplichtingen. Meldt u eenvoudig aan op **www.nvvr.org**

088 316 13 00
info@nvvr.org

EERSTE HALF JAAR GRATIS!

Het afscheid van de fax

In dezelfde week dat de NVvR haar conceptvisie op online zitten afrondde, gebeurde er een paar honderd meter verderop iets historisch. Een laatste groet, een eerbetoon aan de “zeer gewaardeerde kantoorgenoot” van de advocatuur: de fax.

De Algemeen deken van de Nederlandse Orde van Advocaten stuurde een symbolische laatste fax naar de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. Er stond, naast een sfeervolle beschrijving van de functie en de betekenis van het middel, een treffende zin in het bericht: “De bij zijn introductie geuite vrees voor de negatieve gevolgen voor de communicatie met en door advocaten vanwege zijn snelheid, bleek ongegrond.”

Die zin bleef hangen, juist vanwege de connectie die eenvoudig te maken valt met de meest recente innovatie: online zitten. Ook daarbij worden negatieve gevolgen gevreesd en ook daar zijn voordelen mee te behalen, zoals efficiëntie en snelheid. In deze voorjaarseditie van Trema stapt de NVvR in de wereld van online zitten en gaan we op zoek naar antwoorden op tal van vragen, door in gesprek te gaan met leden, wetenschappers en enkele ‘vaste gebruikers’ van onze rechtspleging. Hoe zal bijvoorbeeld het effect zijn van online zitten op de communicatie, ditmaal tussen rechter en rechtszoekende.

Blijken die zorgen straks ook ongegrond? Zal deze innovatie de komende jaren uitgroeien tot een spil in de rechtspleging en is een vorm van online zitten, na een min of meer gedwongen jumpstart door corona, straks niet meer weg te denken? En als dat zo is, welke eisen stelt de magistraat aan het middel met het oog op de kwaliteit en toegankelijkheid van de rechtspleging? Kunnen onze ICT-organisaties dat wel aan? En, niet onbelangrijk, hoe denken andere procespartijen buiten de rechtspraak over deze ontwikkelingen?

Met een blik op een misschien niet eens zo heel verre toekomst: gaan we ooit met een even symbolische laatste actie afscheid nemen van het fenomeen online zitten, zodra we met z’n allen als avatars in virtuele zittingen in de ‘metaverse’ terechtkomen? Ik ben benieuwd.

Tot slot: het zal u niet zijn ontgaan dat wij Trema in een geheel vernieuwd jasje hebben gestoken. Ondanks alle online ontwikkelingen en vergezichten, vinden wij het als vereniging toch fijn u ook eens per halfjaar nog ‘op papier’ te mogen bijpraten.

Namens het team van de NVvR wens ik u veel leesplezier.

Geert van Rhee
directeur NVvR
g.van.rhee@rechtspraak.nl

INHOUD

RECHT VIA DE WEBCAM 6
Interview Judith Boeree

RECHTBANK OVERIJSSEL INVESTEERT IN DIGITALE TOEKOMST 12

VIRTUAL REALITY IN DE RECHTBANK 28
Reportage

STANDPUNT NVVR OVER ONLINE ZITTEN: ‘DENK EERST GOED NA’ 10

ERVARINGEN VAN RECHTSPRAAKMEDEWERKERS 16

‘HET DEKSELTJE GAAT NIET MEER DICHT’ 18

BINNEN EN BUITEN 20

‘GEZAG VAN DE RECHTSPRAAK STAAT OP HET SPEL’ 22

ONLINE TIPS VAN ANDERE PROFESSIONALS 24

DROMEN NA HET STENEN TIJDPERK 27

‘VOLDOENDE PAUZES INLASSEN’ 30

OVER NVvR 31

Colofon

Nummer 6, voorjaar 2022

Trema (Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht) is een uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak.

Redactie: Miek Smilde en Sandra Wewer
Eindredactie: Sandra Wewer

Teksten:	Miek Smilde, Sandra Wewer.
Met dank aan:	alle geïnterviewden
Foto’s:	NVvR / FIRM / Eyelike
Vormgeving:	FIRM Creative Agency, Driebergen
Druk:	Grafisch Bedrijf Crezee, Groot-Ammers

Wilt u contact opnemen met de redactie?
Stuur uw bericht naar s.wewer@rechtspraak.nl.

IN HET NIEUWS

In deze rubriek een terugblik op onderwerpen en ontwikkelingen waarmee de NVvR zich in de afgelopen periode heeft beziggehouden. Meer informatie hierover is ook terug te vinden op **www.nvvr.org**.

Onderhandelaars-akkoord cao RM

Op 24 februari is de Ledenraad van de NVvR tijdens een extra vergadering unaniem akkoord gegaan met het onderhandelaars-akkoord, dat het cao-team van de NVvR eerder die maand had bereikt met de vertegenwoordigers van de minister voor Rechtsbescherming, mede namens de minister van Justitie en Veiligheid. De looptijd van dit akkoord (1 januari 2021 tot en met 31 maart 2022). Het akkoord bevat o.m. een salarisverhoging van 2%, verruiming van de piketvergoeding, thuiswerkvoorzieningen en -vergoeding, inzet op verbetering van de veiligheid en verlaging van de werkdruk.

Enquête verlofaanvragen

De afgelopen maanden bevroeg de NVvR de leden via een enquête over de aanvraagtermijnen voor verlofaanvragen. Deze blijken voor magistraten steeds langer, soms tot zeven maanden van te voren. Dit veroorzaakt dikwijls extra druk boven de al (te) lang bestaande werkdruk op de gerechten en parketten. In de reacties geven leden aan begrip te hebben voor de moeilijke klus van de roosteraars. Ook vinden zij het onwenselijk dat rechtzoekenden te lang op een zitting moeten wachten. Tijdig roosteren kan helpen om de zaaksbehandeling beter te plannen. De NVvR spreekt hierover met de Raad en het College en pleit voor een termijn van maximaal vier maanden bij het aanvragen van verlofdagen. Voor verlof van geringere omvang dient de termijn waarop dit moet worden aangevraagd navenant korter te zijn.

Onderzoek loonverschillen RM

De komende maanden wordt in opdracht van het Ministerie van J&V, de Raad voor de rechtspraak, het OM en de NVvR door Erasmus Q-Intelligence onderzoek gedaan naar de vraag of sprake is van beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen bij de inschaling van rechters en officieren van justitie in opleiding. Hierbij wordt gebruik gemaakt van geanonimiseerde data uit de personeelsadministratie van rechters en officieren van justitie op het moment dat zij met de opleiding zijn gestart en het moment van voltooiing sinds 2015. Een enquête onder de betreffende groep kan deel uitmaken van het onderzoek. Op basis van de onderzoeksresultaten zal in het Sectoroverleg Rechterlijke Macht (SORM) worden besproken welke stappen mogelijk nodig zijn ten aanzien van het inschalingsbeleid.

Greco-wetsvoorstel: eigenstandige regeling RM

Eind 2021 is een omvangrijk wetsvoorstel onder de naam “Wet verdere versterking integere, onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak” (ofwel het Greco-wetsvoorstel) in consultatie gegeven. De NVvR heeft hierin als vakbond en beroepsvereniging geadviseerd. De kern van het NVvR-advies is dat bij de rechterlijke macht, als onderdeel van de trias, niet kan worden volstaan met het (min of meer) kopiëren van bepalingen die gelden voor het overige overheidspersoneel en dat een eigenstandige regeling nodig is die recht doet aan de positie van de rechterlijke macht in ons staatsbestel. De komende tijd spreekt de NVvR hierover verder met het Sectoroverleg Rechterlijke Macht (SORM) en de Ledenraad.

Grote belangstelling voor pensioenbijeenkomsten

In de maanden februari en maart organiseerde onze pensioenuitvoerder, het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), speciaal voor NVvR-leden een reeks (online) pensioenbijeenkomsten. De belangstelling hiervoor bleek overweldigend. Alle 20 bijeenkomsten waren volgeboekt. Tijdens de bijeenkomsten gaf een specialist van het ABP een presentatie en werd ingegaan op vragen over o.a. eerder of later met pensioen gaan, voorwaardelijk pensioen, pensioenopbouw en de hoogte van de pensioenuitkering.

NVvR Online

Sinds de corona-periode organiseert de NVvR in haar eigen studio regelmatig online interessante vraaggesprekken met prominente tafelgasten over actuele onderwerpen. Leden ontvangen automatisch hun persoonlijke uitnodiging om deze online bijeenkomsten live te volgen. Ook is het mogelijk het openbare deel van de vraaggesprekken via **www.nvvr.org/online** terug te kijken. Eerdere tafelgasten waren Bart-Jan van Ettekoven (voorzitter Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State) over de toeslagenaffaire; strafrechtadvocaat Patrick van der Meij en officier van Justitie Ard Schoep over de verhoudingen tussen advocaten, officieren en rechters; de Amsterdamse hoofdofficier van justitie René de Beukelaer over werkdruk en werkplezier; Dineke de Groot (president Hoge Raad) over haar kijk op de rechtspraak; rechter Sietske Dijkstra en NvvR-voorzitter Marc Fierstra over rechterlijke vrijheid van meningsuiting. Ook voor de komende tijd heeft de NVvR weer een aantal interessante vraaggesprekken op de agenda staan.

Nederlandse rechters zetten zich in voor Oekraïne

De oorlog in de Oekraïne houdt ook de collega's binnen de gerechten en parketten enorm bezig. Veel collega's willen hun Oekraïnse collega's helpen. Verschillende Nederlandse rechters hebben al gevluchte collega's en/of familieleden opgevangen, anderen willen graag op anderen manieren steun verlenen. Esther de Rooij (projectleider Matra Oekraine), Tamara Trotman (voorzitter Rechters voor rechters), Henk Naves (voorzitter Raad voor de rechtspraak) en Marc Fierstra (voorzitter NVvR), zijn de afgelopen dagen met elkaar op persoonlijke titel een overleg gestart voor de opzet van een logistiek netwerk. Dit netwerk bestaat uit lokale collega's die (op vrijwillige basis en in eigen tijd) per gerecht vraag en aanbod bij elkaar willen brengen tussen rechtspraakmedewerkers (rechters, officieren, medewerkers) uit Oekraïne die in ons land zijn gearriveerd en collega's uit de Nederlandse rechtspraak die hulp willen aanbieden of voor opvang willen zorgen. Voor suggesties en ervaringen is een landelijk e-mailadres voor Oekraïne opengesteld: Oekraine.landelijk@rechtspraak.nl. Algemene informatieverstrekking voor Oekraïense vluchtelingen is te vinden op **www.refugeehelp.nl**.

Assistent-officier wordt adjunct-officier van justitie

Van de functie van assistent-officier van justitie heeft een herijking plaatsgevonden. Voor deze beroepsgroep heeft dit onder meer geresulteerd in een hogere salarisschaal en een wijziging van de functienaam van assistent-officier naar adjunct-officier van justitie. Hieraan is langdurig overleg voorafgegaan tussen de NVvR en het College, de COR en diverse actieve leden. De oude functienaam sloot al geruime tijd niet meer aan bij de autonome werkzaamheden die de assistent-officier verricht. Dit jaar hervat de NVvR het gesprek met het College, waarin met name de evaluatie van het functie-ontwerp, de loopbaanpaden en de toekomst van de functie van adjunct officier in het functiegebouw centraal staan.

Kijktip: Documentaire Judges Under Pressure

Poolse rechters Igor Tuleya en Waldemar Zurek. verzetten zich tegen de politieke druk in hun thuisland en strijden voor onafhankelijkheid, de Poolse grondwet en rechtspraak. Terugkijken kan via **NPOstart.nl**.

Voorzitter projectgroep online zittingen Judith Boeree: 'Bemoei je ermee'

RECHT VIA DE WEBCAM

Onder welke omstandigheden is een online zitting wenselijk en mogelijk en wat zijn de randvoorwaarden? Die vragen staan centraal in de visie en het plan van aanpak Online Zittingen die de Rechtspraak deze zomer hoopt te publiceren. Judith Boeree, gerechtsbestuurslid bij de Centrale Raad van Beroep, is voorzitter van de projectgroep Online Zittingen.

Ze was, komend van de rechtbank Amsterdam, bij de CRvB begonnen, toen ze stuitte op de vacaturetekst voor de projectgroep Online Zittingen. Het was begin 2021 en tegen ieders verwachting in bleef het coronavirus de samenleving in de greep houden. Weliswaar hield de Rechtspraak, na de aanvankelijke sluiting, de rechtbanken open, maar lang niet alle zaken konden op de gebruikelijke manier doorgang vinden. Aan dat gemis konden online zittingen tegemoetkomen.

'Bij de CRvB gold vanaf het begin van de pandemie dat we zoveel mogelijk zaken doorlieten gaan, ook als iemand een kuchje had,' schetst Boeree. 'Het was improviseren. Ik heb zelf ook aan snoertjes lopen trekken. Het spreekt me aan dat je in zo'n crisissituatie probeert iets te doen, daarom reageerde ik op de oproep om hierin het voortouw te nemen als projectgroep. Ik wilde meedenken.'

De projectgroep is breed samengesteld uit een aantal bestuurders, rechters die deel uitmaken van de landelijke overleggen vakinhoud (LOV's en specialisten van IVO en). Vanaf het begin tekende zich ook binnen het team grote verschillen van mening af. 'Dat heeft er toe geleid dat er soms scherpe maar ook goede discussies zijn gevoerd. Dat is het hele traject zo gebleven.'

'We doen het nooit meer'

Boeree stelde zich de ambitie om voortdurend met de werkvloer in gesprek te blijven. Rechters en juridisch medewerkers kregen de gelegenheid om in een online dialoog hun mening te geven en ervaringen te delen. Hoewel de uitkomsten van deze zogeheten Synthetron-sessies representatief zijn, had Boeree graag nog meer informatie opgehaald. 'Kritiek is er op het feit dat we de administratie destijds niet hebben meegenomen. Dat hebben we later via een landelijk overleg geregeld.

Ik denk dat we nu wel een goed beeld hebben van wat er onder juridische professionals en andere rechtspraakmedewerkers leeft. En dat is een palet aan totaal verschillende meningen. Sommigen menen dat alle zaken in principe online zijn te organiseren, andere zeggen: "We doen het nooit meer".' Rode draad in de gesprekken was het gebrek aan echt menselijk contact. De meeste rechters vonden dat online de emotie verloren ging. Maar we hebben deze gesprekken 1,5 jaar geleden gehouden hè? Toen zaten we nog met Skype.'

Het rare broertje

Sindsdien is er veel verbeterd in de technische infrastructuur. Toch blijven de meningen uiteenlopen. Op de concept-visie die de projectgroep in september 2021 presenteerde, werd opnieuw heel verschillend gereageerd. 'Te behoudend,' zei de een. 'Te vooruitstrevend,' vond een ander. Hier en daar kreeg Boeree een zuur mailtje van een collega die meende dat online zitten alleen maar voortkwam uit bestuurlijke bezuinigingsdrift. Over dat laatste kan Boeree kort zijn. 'Online zitten kost heel veel geld, dus een bezuinigingsoperatie is het zeker niet. De angst voor een grote efficiencyslag is nergens op gestoeld. Waar het om gaat, is dat je als Rechtspraak mogelijkheden creëert om rechtzoekenden zo goed mogelijk te bedienen. Je wilt als organisatie niet dat rare broertje blijven dat pas onlangs de fax heeft afgeschaft. Rechtspraak moet toegankelijk zijn voor iedereen en meegaan met de tijd.'

Drie sporen

Inmiddels heeft de projectgroep een concept plan van aanpak opgesteld. Dit conceptplan wordt de komende weken besproken met de LOV's en andere betrokkenen, waaronder de NVvR. Ook de juristen van het ministerie kijken ernaar met het oog op de nodige wetgeving. Nog voor het zomerreces hoopt Boeree het plan van aanpak te presenteren in het presidenten-Raadoverleg (PRO). Het PRO beslist vervolgens hoe de Rechtspraak verder gaat.

Zonder op de inhoud van het plan vooruit te willen lopen, schetst Boeree op hoofdlijnen wat er volgens het projectteam moet gebeuren. Het plan volgt drie sporen: vakinhoud, voorzieningen en maatschappij. Allereerst: de rechter beslist. De rechter is degene die de regie van een zitting in handen heeft en zij is het die bepaalt of een zitting online of fysiek wordt gehouden. 'Partijen kunnen kenbaar maken of zij een online zitting willen, en natuurlijk luistert de rechter daarnaar,' licht Boeree toe. 'Dus, gehoord de partijen beslist de rechter. Partijen kunnen namelijk redenen hebben om het proces te beïnvloeden. Als wij partijen een veto zouden geven over online zitten, bestaat de kans dat ze zittingen gaan traineren.'

Qua informatievoorziening en ondersteunende voorzieningen probeert het projectteam een minimum aan voorwaarden te formuleren zonder welke online zitten in elk geval niet mogelijk is. 'Denk bijvoorbeeld aan mogelijkheden om mensen online te ontvangen in een soort ontvangstruimte als ze wat eerder inloggen of een vorige zitting iets uitloopt. Het gaat dus niet alleen over de gebruikte systemen, maar ook over de ondersteuning (bijvoorbeeld digitale bodes). Een rechter moet niet zelf aan stekkertjes blijven trekken.'

'Rode draad was het gebrek aan echt menselijk contact'

Daarnaast is het van belang het gesprek op gang te houden, zowel intern als extern. 'Het plan van aanpak is een levend document,' benadrukt Boeree. 'Veel weten we nog niet, er moet nog genoeg onderzoek worden gedaan. Uit onderzoek van het bureau Motivaction blijkt bijvoorbeeld dat rechtszoekenden graag willen weten of de manier waarop een zitting vorm krijgt, online of fysiek, invloed heeft op de uitkomst van hun zaak. Het is interessant om te bekijken of online net zoveel wordt geschikt als fysiek. Procesvertegenwoordigers geven aan dat online zitten voordelen kan hebben, omdat de medewerker die inhoudelijk verantwoordelijk is voor een bepaald dossier of een expert zelf ook online makkelijker kan inloggen. Tegelijk zeggen externe partijen ook dat een fysieke zitting vaak meer recht doet aan de zaak. Maar ze kampen wel met personeelstekorten waardoor reizen moeilijker is en de continuïteit van zaken onder druk komt te staan. Er zitten met andere woorden tal van aspecten aan de materie die we verder moeten uitwerken.'

Professionele standaarden

Wat betreft de vakinhoud zou Boeree het mooi vinden als rechters zelf een afwegingskader opstellen op basis waarvan zij kunnen beslissen wanneer een online zitting wel en wanneer niet op zijn plaats is. Dat draagt ook bij aan de voorspelbaarheid van de procedure. Om een dergelijk afwegingskader op te stellen is informatie van maatschappelijke partijen van belang. Daarin wordt in het plan van aanpak voorzien. Op termijn zou het kader opgenomen kunnen worden in de professionele standaarden. Boeree nodigt iedereen uit hierover met elkaar in gesprek te gaan. ‘Bemoei je ermee,’ zoals ze het uitdrukt. ‘De techniek ontwikkelt zich snel en dat kan een wezenlijke verandering teweegbrengen in de rechtspleging. Toen ik als bestuursrechter begon, was het gebruikelijk eerst de ene partij aan het woord te laten en daarna de andere, vervolgens mochten partijen nog een keer reageren en daarna volgde een schriftelijke beslissing. Tegenwoordig is de bestuursrechter zelf veel actiever. De Rechtspraak staat met andere woorden niet stil en de manier waarop we zittingen doen dus ook niet. Ik nodig daarom iedereen uit mee te praten. Denk mee vanuit je eigen professionaliteit. Ga het gesprek aan met de achterban. Stuur wat mij betreft felle mailtjes, want ook dan ben je betrokken. Maar in ieder geval: denk mee.’

Heika Frankena | Bestuurslid NVvR en raadsheer Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden

Standpunt NVvR over online zitten: 'Denk eerst goed na'

Het is de zittingsrechter die uiteindelijk beslist of een online zitting een goed alternatief is voor een fysieke zitting. Dat staat in een eerste standpunt dat de NVvR eind februari publiceerde over de (toekomst van) online zittingen. De NVvR benadrukt verder het belang van een duidelijk wettelijk kader. Een fysieke zitting blijft het uitgangspunt. Bestuurslid Heika Frankena, raadsheer civiel in het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, licht het standpunt toe.

'De afgelopen twee jaar werden wij als rechtspraak gedwongen om te gaan met uitzonderlijke omstandigheden. Het organiseren van online zittingen was een manier om het hoofd te bieden aan de beperkingen die golden. Nu die beperkingen zijn opgeheven, dient zich de vraag aan hoe we verder gaan, en of we ook na corona online zittingen mogelijk willen maken. Voor de Rechtspraak was dit reden om de projectgroep Online Zittingen in te stellen. De projectgroep presenteerde op 21 september 2021 een concept-visie die een antwoord geeft op de vraag "onder welke omstandigheden een online zitting wenselijk en mogelijk is en wat de randvoorwaarden zijn". De projectgroep heeft deze (niet gepubliceerde) concept-visie verschillende keren besproken met de NVvR waarna de NVvR een eerste standpunt heeft bepaald. De concept-visie wordt ondertussen verder uitgewerkt en de definitieve visie zal binnenkort worden besproken in het presidentenoverleg. Dan zal ook een plan van aanpak aan de orde komen.

Standpunt NVvR

Op hoofdlijnen komt het standpunt van de NVvR overeen met de concept-visie van de projectgroep. Het standpunt van de NVvR is tot stand gekomen na gesprekken met leden over de ervaringen met online-zittingen met toepassing van de Tijdelijke Wet COVID-19 Justitie en Veiligheid. We spreken over een eerste standpunt, omdat online werken voortdurend in ontwikkeling is en zal blijven. Ervaringen in de praktijk kunnen aanleiding geven het standpunt op een later stadium verder aan te scherpen.

De NVvR gaat uit van de volgende uitgangspunten (die in het volledige standpunt nader worden toegelicht, zie de link onder dit artikel):

a. Fysieke zittingen blijven het uitgangspunt

De NVvR vindt dat zittingen in beginsel fysiek moeten plaatsvinden, omdat een fysieke zitting optimaal recht doet aan de belangen van betrokkenen en goede voorwaar-

den schept voor een eerlijk proces. De kwaliteit van de communicatie, zowel verbaal als non-verbaal, is hoog en de rechter kan direct contact maken met partijen.
Daarbij merken we op dat er niet zoiets bestaat als één type zitting. Er zijn verschillende rechtsgebieden met verschillende werkprocessen en de doelen die met een zitting worden nagestreefd zijn ook verschillend van aard. Sommige zaken lenen zich niet of minder voor een online zitting, anderen beter. Dat is onderkend in artikel 28 van de Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid, waarin is bepaald dat de inhoudelijke behandeling van een strafzaak ter terechtzitting niet online mag plaats vinden. Het is volgens de NVvR belangrijk om in de verdere uitwerking van de mogelijkheden om online zittingen te organiseren met deze verschillen rekening te houden en deze te benoemen.

b. De individuele zittingsrechter beslist
De NVvR vindt dat de individuele (zittings-)rechter in het concrete geval moet beslissen of een online zitting een goed alternatief is voor (het uitgangspunt van) een fysieke zitting. Zoals ook duidelijk in de concept-visie staat, mag de rechter in zijn beslissingsvrijheid niet vanuit het management of anderszins worden beperkt, omdat zijn beslissing betrekking heeft op de orde van de zitting en daarmee in het rechterlijk domein valt. De rechter moet in het verlengde hiervan ook kunnen besluiten dat de zitting alsnog fysiek plaatsvindt als hij dat, gelet op de goede procesgang en een eerlijk proces, nodig vindt.

De NVvR vindt het essentieel dat algemene rechtsbeginselen als het recht op een eerlijk proces (waaronder het beginsel van 'equality of arms'), toegankelijkheid en openbaarheid, privacybescherming, tijdige behandeling en passende bejegening in gelijke mate gelden voor online zittingen als voor fysieke zittingen.

c. Het belang van openbaarheid en privacy
Zittingen zijn in beginsel openbaar, behalve in die gevallen waarin de wet een uitzondering maakt. Als online zittingen toegankelijk worden gemaakt voor derden moet de privacy van betrokkenen volgens de NVvR een bijzonder punt van aandacht zijn.

d. Wettelijke basis
Sinds het uitbreken van de pandemie is het op basis van de Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid mogelijk om onder bepaalde voorwaarden zittingen online te organiseren. In de nabije toekomst is het van belang dat voor deze mogelijkheid een definitieve wettelijke basis komt waarmee de hiervoor genoemde rechtsbeginselen en uitgangspunten worden gewaarborgd.

e. Technische ondersteuning
Dat de (technische) kwaliteit en ondersteuning van de online zitting moeten zijn gewaarborgd, beschouwt de NVvR als een conditio sine qua non. In de praktijk blijkt dat de techniek nu nog vaak te wensen overlaat. Investeren in een goed functionerende digitale infrastructuur is voor zowel het Openbaar Ministerie als de rechtspraak onontbeerlijk.

Samenvattend
De NVvR zegt niet dat de Rechtspraak moet stoppen met online zittingen of dat er geen nieuwe technieken moeten worden ontwikkeld. We willen daaraan ook graag een bijdrage leveren, bijvoorbeeld door in kaart te brengen wat de ervaringen zijn van rechters met online zittingen en wat rechters nodig hebben om hun werk, ook online, goed te kunnen doen. In de zomer hopen we daarover een position paper uit te brengen. Iedereen die daarover ideeën heeft, wordt uitgenodigd de betreffende ervaringen en wensen met ons te delen. We willen graag in gesprek blijven met iedereen die bij online zittingen is betrokken. Daarom laten we in dit nummer van Trema ook anderen aan het woord die (meer) voortgang willen maken met de mogelijkheden van online zitten. Wij waarschuwen echter expliciet voor te grote stappen. Online zittingen mogen niet van bovenaf worden opgelegd. De beslissing hoe een zaak wordt behandeld, maakt deel uit van het rechterlijk domein. Het is dus de rechter die beslist.

Het online zitten moet zich volgens ons organisch ontwikkelen, waarbij ook de vraag moet worden gesteld of de wens voor online zittingen niet (mede) heeft te maken met bepaalde nadelen van eerder gemaakte keuzes (zoals bijvoorbeeld de sluiting van kantongerechten), waaraan misschien ook op andere wijze tegemoet kan worden gekomen.

Ook de Nationale Ombudsman waarschuwt ervoor: 'Loop niet te snel als het om digitalisering gaat, zeker niet als je weet dat zoveel mensen geen toegang tot digitale middelen hebben of gewoon niet begrijpen hoe het werkt. De Rechtspraak behandelt gevoelige, en vaak kwetsbare zaken waarmee niet te lichtvaardig mag worden omgesprongen. Eerst goed nadenken, dus'.

Het standpunt van de NVvR over online zitten staat integraal op de website. Ga naar **nvvr.org/nieuws**.

Rechtbank Overijssel investeert in digitale toekomst

Online zittingen moeten een integraal onderdeel worden van de gereedschapskist die rechters gebruiken om recht te doen, vinden ze in Overijssel.

De rechtbank, met locaties in Almelo, Zwolle en Enschede, loopt met online zitten graag voorop. 'We zeggen niet: alles moet digitaal, maar we willen wel goed nadenken waar het kan en hoe we kansen kunnen grijpen. Tijdigheid, toegankelijkheid en transparantie zijn doelstellingen die wij als rechtspraak stellen. Online zitten hoort daarbij.'

Natuurlijk was het schakelen in maart 2020. Rechtbanken dicht, iedereen thuiswerken, zoiets had Tom de Vries niet eerder meegemaakt. De IT-manager van de rechtbank Overijssel – 'officieel ben ik business coördinator, maar niemand weet wat de afkorting BuCo betekent' – kreeg van het gerechtsbestuur een duidelijke opdracht mee: investeren. 'Al voor corona uitbrak, beschikten alle rechters en juridisch medewerkers over een ultrabook en een smartphone,' vertelt De Vries, terwijl hij over een wirwar van elektrische draden stapt. 'De slag naar een flexibele werkplek was al in 2015 gestart, dat gaf ons een zekere voorsprong. We konden zelfs veel administratief medewerkers van apparatuur voorzien.' Maar dat rechters in 2020 vanuit hun eigen huis zittingen zouden houden, kon ook de IT-manager niet vermoeden. 'Corona heeft ons wat dat betreft veel geleerd.'

Carte blanche

Zodra het kon, organiseerde de rechtbank Overijssel digitale zittingen. Zowel vanuit huis als vanuit de rechtbank. De Vries kreeg min of meer carte blanche om de nodige apparatuur aan te schaffen. Hij begon met een aantal verrijdbare Skype-schermen en schafte losse

'De architectuur in Zwolle werkt niet mee'

camera's aan die op de schermen konden worden gemonteerd. Het nadeel daarvan werd al snel duidelijk: 'De rechters zijn op die camera's alleen van een zekere afstand te zien, dus de partijen zien in de verte drie poppetjes, terwijl ze zelf groot in beeld zijn.' Een tweede nadeel was dat partijen elkaar niet konden zien. Ook nadat De

Beeld: NVvR

Vries meer geavanceerde schermen en dito camera's had aangeschaft – waarmee inmiddels via MS teams kan worden gewerkt – bleef het totaalplaatje van een zitting een probleem. De architectuur in Zwolle werkt niet mee. De intieme zittingszalen met een rond forum in het centrum en de publieke tribune horizontaal geschikt daarachter bieden te weinig ruimte om grote digitale videoschermen plus camera's naast elkaar te plaatsen. 'Wil je nieuwe apparatuur neerzetten, loop je tegen het verdachtenbankje aan,' zoals De Vries laat zien. 'Dat zijn de beperkingen waarmee we het moeten doen.'

In beton gegoten

Nu de pandemie bestreden lijkt en vrijwel alle corona-maatregelen zijn opgeschort, worden overal in het land de fysieke zittingen opgepakt. Ook in Zwolle zijn op een donderdagmiddag vrijwel alle zittingszalen bezet. Ondertussen zijn De Vries en zijn collega's drukdoende om zittingszalen 1 en 2 geïntegreerd in te richten voor online zittingen. Bij de rechtbanken Zeeland-West Brabant en Gelderland gebeurt hetzelfde. De aanbesteding voor de nodige apparatuur en software loopt, binnenkort zijn er de eerste sessies met gebruikers (lees: rechters en juridisch medewerkers). Het geluid wordt in de "online zalen" geïntegreerd en er komen meerdere camera's zodat iedereen altijd goed is te zien. Daarnaast komt er, naast de twee verrijdbare scherminstallaties, een groot scherm waarop de rechters alle partijen kunnen zien. 'Misschien dat we dat aan de publiekstribune moeten hangen, want anders is er geen ruimte. Het meubilair is in beton gegoten en de banken kunnen niet worden verplaatst.' Dat Almelo een nieuw gerechtsgebouw krijgt, is wat dat betreft een voordeel. Het is de bedoeling dat in het nieuwe gerechtsgebouw elke zaal geschikt is voor online zittingen.

Digitale smeerolie

Voorlopig zullen de meeste online zittingen via MS Teams lopen, maar De Vries sluit niet uit dat de rechtspraak op termijn gebruik zal kunnen maken van een apart platform (zie het interview met IVO Rechtspraak elders in dit nummer). De raadkamer gevangenhouding en de vreemdelingenkamer maken voorlopig nog gebruik van de al bestaande telehoorvoorzieningen. Openbare zittingen kunnen inmiddels digitaal worden bijgewoond via een aparte inlogstream, die ook via

NEUTRIK
NEUTRIK

Teams loopt. ‘We hebben dus twee aparte ingangen voor publiek en partijen. We husselen niet.’ Om de rechters te ontlasten, heeft Zwolle inmiddels een zogeheten amanuensis in dienst die voorafgaand aan en tijdens de zitting alle technische ondersteuning kan verzorgen. ‘Dat is onze digitale smeerolie. Rechters kunnen zich nu volledig focussen op de inhoud van de zitting, zonder zich druk te hoeven maken of het geluid het wel doet.’

Staande ovatie

Dat Overijssel zoveel investeert in digitale middelen, is volgens bestuurslid Mark van de Streek een kwestie van ambitie. ‘We willen landelijk vooroplopen als het om online werken gaat.’ De reden daarvoor is vooral maatschappelijk. ‘De rechtspraak wil toegankelijk zijn, werkt aan tijdigheid en laagdrempeligheid. Online zitten is een middel om dat te bereiken. Partijen vragen erom. Bij de aftrap van het gerechtelijk jaar in november 2021 kregen we een staande ovatie van het Openbaar Ministerie en de advocatuur, omdat we als rechtbank zo flexibel waren geweest.’

‘Advocaten geven aan het echt heel fijn te vinden dat ze niet meer drie uur heen en weer hoeven te reizen voor een raadkamer van 10 minuten. Minder reisbewegingen is bovendien duurzamer. We zeggen niet dat alles vanaf nu maar digitaal moet, maar we willen wel goed nadenken waar het kan en hoe we kansen kunnen grijpen.’

Volgens bestuurslid Elmy Elderman is de digitale ontwikkeling niet ingegeven door efficiencyoverwegingen. ‘Online zitten is in elk geval niet goedkoper, het kost nogal wat. Het gaat ons eerder om de mindset. We blijven fysieke zittingen aanbieden, maar als partijen aangeven liever online te willen, moeten we daar wel naar luisteren. De discussie over online zittingen is wat dat betreft niet zwart-wit.’

Faciliteren en stimuleren

Vooralsnog is het de rechter die, gehoord de partijen, beslist of een zittingen online plaatsvindt of niet, zegt Elderman. ‘Het bestuur gaat niet zeggen wanneer wel en wanneer niet online mag worden gezeten. We willen alleen mensen faciliteren en stimuleren om kansen te zien. De discussie moet in de teams worden gevoerd.’ Elderman, die zelf nog regelmatig als straf- en soms als bestuursrechter zittingen doet, kent de bezwaren tegen online zittingen. ‘De beleving online is anders dan fysiek. De communicatie is via een scherm soms wat zakelijker, qua emotie en sentiment krijg je digitaal wat minder mee. Ja, er zijn risico’s dat mensen online opnames maken, daar moeten we over nadenken. Maar dat risico bestaat fysiek ook, we moeten er alleen mee leren omgaan.’ Hetzelfde geldt voor ongewenste beïnvloeding van partijen buiten beeld. Elderman noemt het voorbeeld van een kindverhoor in familiezaken. ‘Een kind dat met een iPad op zijn bed zit, kan zich thuis veiliger voelen dan in een rechtbank. Ja, en er kan iemand ongewenst achter de deur staan die het kind influistert wat het moet zeggen. Maar ook bij fysieke zittingen kan sprake zijn van druk. Het is aan de rechter om die inschatting te maken.’

Maatschappelijke opdracht

De angst dat in de cloud privacygevoelige gegevens niet veilig zijn, is volgens Van de Streek begrijpelijk, maar vaak onterecht. ‘Aandacht voor beveiliging van systemen van de rechtspraak is belangrijk, maar de cloud is niet zo gevaarlijk als sommigen doen voorkomen. Onze IT-specialisten zorgen ervoor dat de benodigde beveiligingsmaatregelen zijn getroffen. Daarnaast wordt de veiligheid steeds gemonitord, en worden als dat nodig is aanvullende maatregelen genomen. Verhef het gevaar van digitalisering niet tot mythe.’

‘Online zitten is niet goedkoper, het gaat ons om de mindset’

Ondanks het feit dat fysieke zittingen vooralsnog de voorkeur krijgen, verwacht Elderman dat in de loop van de tijd meer zaken online zullen worden afgedaan. ‘We breiden het aanbod uit en halen barrières weg. Dat is ook onze maatschappelijke opdracht. Online zittingen geven mensen meer mogelijkheden hun recht te halen. Neem verkeerszaken op grond van de Wet Mulder. Ik weet zeker dat er heel wat mensen zijn die een in hun ogen onterechte boete maar betalen, omdat ze geen dag vrij kunnen of willen maken om helemaal naar de rechtbank te komen. Maar als ze een uurtje kunnen inloggen, wordt het een ander verhaal. Tijdigheid, transparantie en toegankelijkheid zijn doelstellingen die wij als rechtspraak stellen. De mogelijkheid om online te zitten hoort daar gewoon bij.’

UIT DE PRAKTIJK

Ervaringen uit de rechtspraak

Anneke Koene
Team handel/kanton

‘Je komt online wel erg bij mensen in hun privéruimte binnen.’

‘Hybride zittingen, waarbij de ene partij wel fysiek aanwezig is en de andere online, zijn in civiele zaken snel onevenwichtig waardoor de equality of arms in het gedrang komt. Dit soort zittingen hebben dus niet mijn voorkeur, maar ik wil wel meebewegen. Aan het begin van de coronapandemie stonden wij als rechters allemaal in de gebruikelijke weerstand, maar onze toenmalige teamvoorzitter nam een enorme vlucht naar voren; binnen een week stonden de kort gedingen online op zitting. En toen bleek het mee te vallen.’
‘Ideaal is het niet. Online mis ik de setting, waarin iedereen zijn of haar day in court krijgt en het oordeel van de rechter een zeker gewicht in de schaal legt; online ben je toch sneller gewoon iemand met ook maar een mening. Bovendien kom je online wel erg bij mensen in hun privéruimte binnen. Die beeldprikkels vind ik wel eens lastig. En dat ik het geluid maar van één deelnemer tegelijk kan horen, is ook lastig. Ik heb eens meegemaakt dat iemand onbedaarlijk begon te huilen online, dan kun je moeilijk zeggen “wilt u wat zachter huilen”. Je kunt als rechter wel iemand muten, maar hij moet dan zelf zijn geluid weer aanzetten. Fysiek is het makkelijker om met die emoties om te gaan. Ook schikken is fysiek makkelijker te organiseren, omdat je partijen letterlijk de gang op kunt sturen, dat kan online (nog) niet. Wat mij betreft blijven we dus primair fysiek zitten, maar bieden we wel de mogelijkheid tot online. Het moet maatwerk worden. De rechtspraak is vaak de laatste met nieuwe ontwikkelingen, maar dit hebben we eigenlijk best goed gedaan.’

Vincent Wolting
Strafrechter

‘Met een open houding kom je een heel eind.’

‘Als RIO heb ik het grootste deel van mijn opleiding online gedaan en dat is best goed gegaan. Tijdens mijn periode bij bestuursrecht brak corona uit en gingen we eerst schriftelijk werken en al snel ook online. Ik had nog weinig zittingservaring, misschien dat dat hielp. Als je eenmaal de drempel over bent, verschilt het helemaal niet zo heel erg of je online of fysiek zit, mits aan de technische voorwaarden is voldaan. De vaardigheden die je als rechter gebruikt zijn hetzelfde. Wat helpt, is om van tevoren duidelijk de spelregels uit te leggen. Spreek partijen direct aan en geef beurten om te voorkomen dat iedereen door elkaar gaat praten. Het moet online met andere woorden wat gestructureerder, maar dat betekent niet dat de rechter een soort schoolmeester wordt. Met een open houding kom je een heel eind.’

‘De inhoudelijke behandeling van strafzaken blijft fysiek, maar ik zie wel mogelijkheden om ook binnen het strafrecht online te werken. Als er buitenlandse partijen zijn betrokken, is inloggen een uitkomst. Pro forma-zittingen of de raadkamer voorlopige hechtenis kunnen prima digitaal. Ik ben zelf strafrechtadvocaat geweest en mijn oud-cliënten wilden echt niet vier uur in een busje zitten om vervolgens uren in het cellencomplex te wachten om daarna tien minuten te worden gehoord. Ik zou zeggen: bied service en vraag aan de justitiabelen wat zij willen. En als iemand graag online wil, zorg daar dan voor.’

Celeste Ruiter
Juridisch medewerker familie- en jeugd

‘Je kunt online zo 10 zaken afdoen, waar je er fysiek misschien maar 6 haalt.’

‘Online zitten heeft ons de laatste twee jaar zeker veel gebracht. Het scheelt tijd en het is fijn dat zittingen kunnen doorgaan als iemand bijvoorbeeld in quarantaine zit. Mensen hebben zich voorbereid en dan willen ze ook graag hun zegje doen. Voor kwetsbare partijen is online echter vaak niet geschikt. In het kader van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (WvGGZ) en de Wet zorg en dwang (WZD) hebben we te maken met bijvoorbeeld verstandelijk beperkte mensen of dementerende ouderen. Zij begrijpen het niet altijd als ze op een iPad de rechter in beeld krijgen; dan is het net of ze naar een tv-programma zitten te kijken. In deze zaken gaat het om ingrijpende beslissingen waarbij partijen niet zelf kunnen kiezen, omdat ze daartoe niet in staat zijn. En als iemand psychotisch is en bang te worden afgeluisterd, werkt online zitten zelfs averechts. De verleiding om dit soort zaken online te doen, is wel groot. Je kunt online zo tien zaken afdoen, waar je er fysiek misschien zes haalt. Dit is echter de laatste categorie zaken waarbij efficiency mag prevaleren.’

Arnaud de Kwaasteniet
Bestuursrechter

‘Ik heb ook zaken gehad waar partijen thuis meer op hun gemak leken.’

‘De rechtspraak heeft de neiging erg vanuit de eigen organisatie te denken. We staan niet altijd voorop met onze dienstverlening aan partijen. Persoonlijk vind ik zittingen doen het leukste wat er is en dan het liefst fysiek. Maar als partijen verzoeken om een online zitting weiger ik dat eigenlijk nooit. We moeten als rechtspraak gewoon tegemoetkomen aan de maatschappelijke realiteit. Online zitten is een kwestie van maatschappelijke dienstverlening.’

‘Zaken waarin emoties een grote rol spelen, lenen zich meer voor een fysieke behandeling, maar ik heb ook zaken gehad waarin partijen thuis meer op hun gemak leken dan op de rechtbank. Zo’n zittingszaal kan heel intimiderend zijn en dan kan iemand makkelijk dichtslaan. Hybride zittingen vind ik momenteel ongelukkig, omdat de partij die online aanwezig is, meestal alleen mij kan zien, en niet de andere partij. Dat is een nadeel. Mijn grootste zorg is echter dat de beslissing om al dan niet online te gaan zitten straks volledig wordt overgelaten aan individuele rechters. Dat kan leiden tot een enorme versnippering in de manier waarop zaken worden afgedaan.’

‘Het dekseltje gaat niet meer dicht’

IVO Rechtspraak, de ICT-dienstverlener voor de Rechtspraak, onderzoekt welke mogelijkheden er zijn om een passender digitaal platform te creëren voor online zittingen. Voorbeeld is de Britse HM Courts and Tribunals Service waarmee rechters in het Verenigd Koninkrijk al enige tijd werken. Tot het zover is, maakt IVO gebruik van het vergaderplatform MS Teams. Een gesprek met Wim Lubbers, informatiemanager bij IVO Rechtspraak.

De afgelopen twee jaar heeft Wim Lubbers veel op adrenaline gedaan. Meteen nadat het coronavirus het maatschappelijk leven – en dus ook de Rechtspraak – ontwrichtte, zetten zijn collega’s en hij alles op alles om via Skype online zittingen mogelijk te maken. Dat werkte, maar was zeker niet ideaal. Het geluid was vaak gebrekkig, het beeld statisch en er waren weinig mogelijkheden om tussen partijen te schakelen. ‘We hebben er daarom voor gekozen om versneld het vergaderplatform MS Teams uit te rollen als tool om online zittingen te organiseren.’ Voor straf- en vreemdelingenzaken (VK) worden voor het zogeheten telehoren andere systemen gebruikt. ‘Tijdens corona organiseerden we zo’n driehonderd zittingen per week met de penitentiaire inrichtingen via digitale video- en spraakverbindingen en dat loopt nog steeds door, ook omdat er nog veel besmettingen zijn’ vertelt Lubbers. ‘We zijn bezig hiervoor andere systemen op te tuigen, omdat advocaten of tolken lang niet altijd kunnen meedoen. Het hangt af van de apparatuur die DJI gebruikt, wat het meteen complex maakt. ICT is wat dat betreft vrij weerbarstig, omdat we altijd te maken hebben met ketenpartners die weer andere systemen en apparatuur hebben. Maar we hopen de komende maanden de basisvoorziening voor straf en VK te verbeteren.’ In WvGGZ-zaken wordt zo nodig nog gebruikgemaakt van Skype. ‘In Teams kun je nog niet uitbellen en dat is onhandig als je tijdens de zitting een expert wil raadplegen die op dat moment door de instelling loopt.’

Ambitie

De voorbeelden laten zien dat de Rechtspraak nog volop in ontwikkeling is als het gaat om online zittingen. Voor een ervaren informatiemanager als Lubbers – hij studeerde industriële automatisering en bedrijfskunde en deed een masterclass op het gebied van business information management – zijn het in dat opzicht gouden tijden. Terwijl veel rechters, en ook de NVvR, vinden dat de fysieke zitting het uitgangspunt moet blijven, oriënteert IVO zich op de digitale mogelijkheden van de toekomst. Lubbers vindt het belangrijk dat de Rechtspraak meegaat met de ontwikkelingen in de samenleving. Een zitting van de plaatselijke gemeenteraad kan online worden gevolgd. De Rechtspraak is hier misschien nog wel wat behoudend in. ‘Toegankelijke Rechtspraak betekent ook online mogelijkheden bieden,’ vindt Lubbers. ‘We bestellen onze boodschappen online, we sluiten online een hypotheek af, we moeten ook online ons recht kunnen halen. Telehoren bestaat al vijftien jaar, en door corona hebben we versneld geleerd wat er allemaal online kan. Dat dekseltje gaat niet meer dicht. Online zitten zal zich ontwikkelen tot een niet meer weg te denken instrument in het zittingsproces.’

Niet dat de Rechtspraak bang hoeft te zijn dat IT-specialisten gaan bepalen hoe de rechtszaal van de toekomst eruit komt te zien. Integendeel. Lubbers benadrukt verschillende keren dat het vooral de gebruikers zijn die beslissen welke faciliteiten ze nodig hebben.

Beeld: iStock

‘Daarbij hoeven ze zich niet te beperkten tot de bestaande techniek, maar mogen ze zich laten prikkelen door mogelijkheden van de toekomst,’ vindt Lubbers. Want de technische ontwikkelingen gaan razendsnel en de Rechtspraak moet wel haar maatschappelijke opdracht kunnen blijven vervullen.

De kern van het vak

Als het aan IVO ligt, wordt de komende tijd verder onderzocht en doorgewerkt op welke manier de Rechtspraak digitaal het beste kan worden ondersteund. Het ontwerpen van een passender platform om online zittingen te organiseren, is daarbij een van de mogelijkheden. In het Verenigd Koninkrijk maakt de Rechtspraak al gebruik van zo’n systeem, de HM Courts and Tribunals Service. ‘Het platform geeft gebruikers meer de beleving van een zitting mee,’ zoals Lubbers het uitdrukt. ‘Een rechtszaak is ook een beetje een voorstelling met bepaalde rituelen en gebruiken. De techniek moet dat ondersteunen. In het Engelse systeem is het de rechter die een online zitting start. Partijen krijgen van tevoren duidelijke instructies over de huisregels, er is een checkbox om te voorkomen dat partijen stiekem opnames maken en er zijn chatfuncties om bijvoorbeeld de advocaat in staat te stellen tussentijds met zijn cliënt te overleggen.’

‘Online zitten raakt de kern van het vak en dus is het cruciaal dat rechters zelf meedenken over de inrichting van de digitale rechtszalen,’ gaat Lubbers verder. ‘Dat betekent bijvoorbeeld meer camera’s die iedereen in beeld kunnen brengen, breakout rooms voor advocaten en cliënten, waarin ze ongestoord kunnen overleggen of een virtuele gang waar partijen kunnen proberen tot een schikking te komen. En bij alles geldt dat technische ondersteuning van groot belang is, zowel centraal via IVO als lokaal. Een amanuensis zoals in Zwolle of een digibode zoals in Amsterdam is dus een goed idee.’

Achter de deur

Over vragen die grondrechten als de openbaarheid van de zitting of de privacy van betrokkenen raken, wordt stevig nagedacht, belooft Lubbers. ‘We zijn bezig met nieuwe vormen van streamen en we hebben een security officer om risico’s in kaart te brengen. We krijgen bijvoorbeeld nogal eens de vraag hoe een rechter zeker weet dat iemand die online wordt gehoord niet wordt beïnvloed door iemand die achter de deur staat. In het begin van de coronatijd werd nog wel eens aan mensen die vanuit huis deelnamen gevraagd om met de camera even de ruimte in beeld te brengen, zoals ook veel leraren deden tijdens het afnemen van online examens. Maar inmiddels is bekend dat je dat helemaal niet mag vragen, omdat je daarmee inbreuk maakt op de privacy. Rechters gaan dus anders met dit soort dilemma’s om.

Meebewegen met de tijdgeest

In het plan van aanpak online zittingen dat de Rechtspraak voor de zomer hoopt te presenteren, wordt aandacht besteed aan drie sporen: de voorzieningen die nodig zijn om online zittingen mogelijk te maken, de maatschappelijke omgeving van de Rechtspraak en de vakinhoudelijke afweging welke zittingen zich wel en welke zich niet voor online behandeling lenen.

‘Veel zaken zijn niet geschikt voor online behandeling, het is zeker geen one size fits all,’ verzekert Lubbers. ‘Maatwerk dus. Zittingen waarbij relatief weinig belangen op het spel staan, maar die veel inspanning vergen, kunnen misschien wel beter online. Dat is een doorlopende kwestie van oefenen, pilots organiseren, gebruikers ondervragen en nieuwsgierig blijven. De rechters en de omgeving zullen we steeds meenemen in de mogelijkheden. Een toegankelijke rechtspraak die maatschappelijk effectief wil zijn, zal immers moeten meebewegen met de tijdgeest.’

Younes Bezeggaoui, Digicoach:

‘Door online zittingen komt de rechtbank dichterbij de mensen’

‘De rechtbank Amsterdam is de enige rechtbank die een digicoach in dienst heeft,’ zegt Younes Bezeggaoui niet zonder trots. Her en der zijn wel specialisten die online vaardigheidstrainingen geven, maar alleen in Amsterdam is er een medewerker die met maatwerk de digitale wereld verder opent voor rechters en juridisch medewerkers. ‘Laten we het zo zeggen; ik ben er niets voor niets.’

Younes Bezeggaoui en zijn collega, informatiespecialist Hillie Wolters, kunnen er kort over zijn: als de Rechtspraak maatschappelijk relevant wil blijven, zal de organisatie moeten meebewegen. ‘Doordat we nu online zittingen kunnen organiseren, komt de rechtbank dichter bij mensen. Niet geremd door reistijd wordt de actieradius van advocaten veel groter, dus veel advocaten zijn er voor. De techniek rondom digitaal zitten met MS Teams is nog niet helemaal af, maar we zijn op de goede weg. We zijn nu rechters en medewerkers aan het trainen om er comfortabel mee te werken.’

Dat trainen gaat ‘geleidelijk’, zoals Bezeggaoui en Wolters uitdrukken. ‘Sommige rechters zijn heel vooruitstrevend en proberen van alles zelf met break-outrooms en schikkingsruimtes. Een enkele rechter doet alles online. Anderen zien niets in welke vorm van digitale zitting dan ook.’ Bezeggaoui is er om de ergste koudwatervrees weg te nemen. ‘De rechtbank Amsterdam vindt dat iedereen digitaal fit moet zijn. Ik help medewerkers vertrouwd te maken met systemen en digitale vaardigheden te trainen. Of dat nodig is? Laten we het zo zeggen; ik ben er niet voor niets. Ik ga gewoon naast mensen staan en leg ze uit hoe het werkt.’

Daarnaast heeft de rechtbank Amsterdam inmiddels digibodes in dienst, te vergelijken met de amanuensis in Overijssel. De digibode is een speciaal daarvoor aangestelde medewerker die voorafgaand aan en tijdens de zitting alle niet juridische ondersteuning voor zijn rekening neemt. ‘Ontzorgen, dat is wat wij doen. Als de rechter zich niet meer druk hoeft te maken over het geluid, hoeft hij zich alleen nog maar met de inhoud te bemoeien.’

Paul Slagter, ambtenaar DUO

‘Ik schud de wederpartij graag persoonlijk de hand’

(Overheids)organisaties die vaak in de rechtszaal moeten verschijnen, zoals het UWV, DUO en de SVB, zien voordelen in online zittingen. Vooral de reistijd breekt deze zogeheten repeatplayers vaak op. Maar wat ze vooral missen, is een eenduidig beleid. ‘Het hangt erg van de rechter af of we moeten komen of niet.’

Paul Slagter is een van de acht ambtenaren van de Dienst Uitvoering Onderwijs die beroepszaken behandelt en in dat kader vaak naar de rechter moet. De afgelopen twee jaar deed hij dat dikwijls online. Zijn ervaringen zijn over het algemeen positief. ‘De techniek is ingewikkeld; wij werken met Webex, de Rechtspraak eerst met Skype en nu met TEAMS.

Maar ik vind dat de bestuursrechters met wie wij te maken hebben het over het algemeen goed doen.

Ze leggen de procedure rustig uit, nemen de tijd voor eventuele tolken als het om inburgeringszaken gaat en stellen concrete vragen. Wat dat betreft merk ik eigenlijk geen verschil in de manier waarop rechters fysiek of online te werk gaan.’
Wat online zitten hem oplevert?
‘DUO zit in Groningen, maar wij werken landelijk. Als ik dinsdag voor één zitting in Breda moet zijn en woensdag voor één zaak in Rotterdam, dan schiet het niet echt op. Daar staat tegenover dat we ook wel wat missen online. Ik ben toch de representant van de minister en dan schud ik de wederpartij graag persoonlijk de hand. Even voorstellen wie je bent, doorspreken wat er gaat gebeuren en napraten op de gang. Ik ervaar dat als prettig. Dat mis je digitaal.’

Wat hem stoort, is de onzekerheid. ‘Er is nu geen peil op te trekken hoe een zitting zal verlopen. Digitaal, fysiek, het hangt heel erg van de rechter af. Kijk, als het in een zaak echt ergens over gaat, kom ik namens de minister met liefde overal naar toe. Maar breng als rechtspraak een beetje lijn in welk type zaak digitaal of fysiek behandeld wordt. Zorg voor een duidelijke planning. En als het online gaat, zorg voor een goede techniek.’

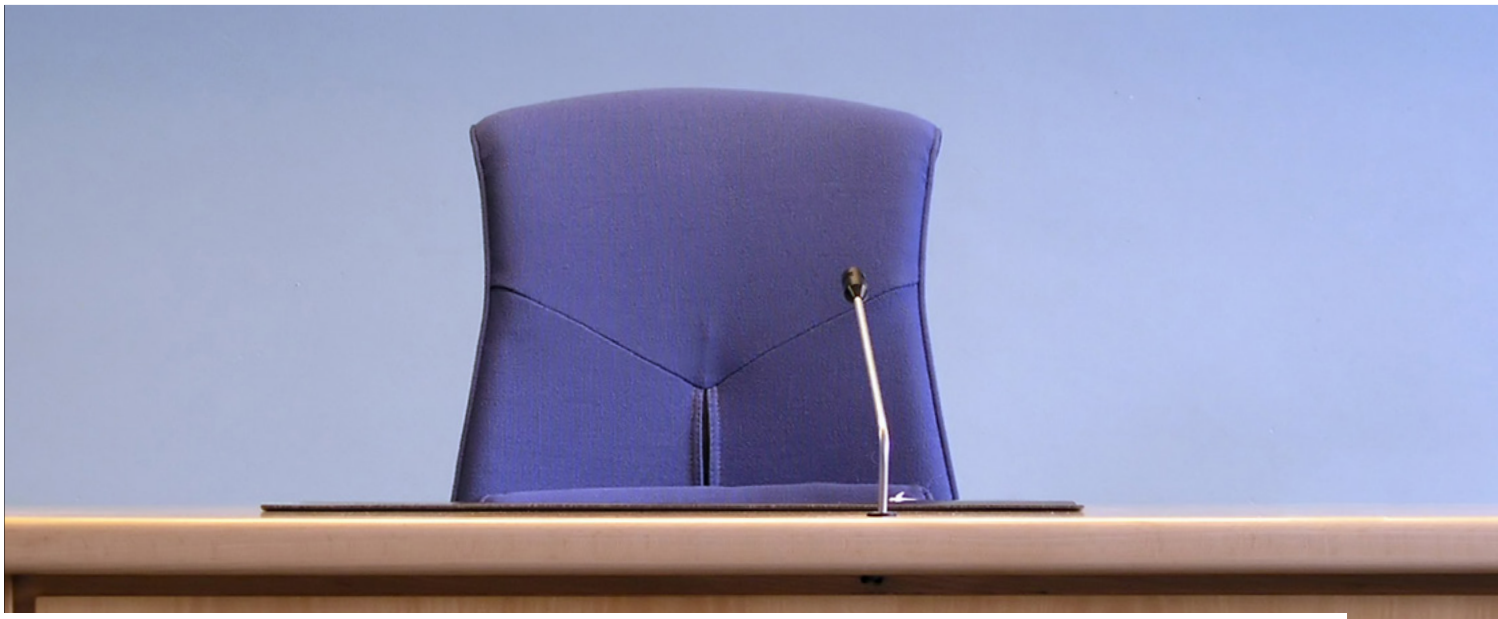

Wat zegt de wetenschap?

'Gezag van de rechtspraak staat op het spel'

Kwetsbare groepen zoals mensen met een handicap of partijen die in het buitenland verblijven, kunnen voordeel hebben bij een online zitting. Flexibiliteit, tijdwinst en kostenbesparing wegen echter niet op tegen de fundamentele rechten van rechtszoekenden. Het recht om aanwezig te zijn bij je eigen proces, het recht op effectieve deelname aan het proces en het recht op een adequate verdediging kan door online zittingen of telehoren onder druk komen te staan.

Dat staat in het onderzoek naar de gevolgen van COVID-19 voor de rechtspraak en kwetsbare rechtszoekenden dat onderzoekers van de Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht en Radboud Universiteit uitvoerden. De diverse onderzoeken richtten zich op de positie van rechtzoekenden binnen het straf-, civiele jeugdbeschermings-, en vreemdelingenrecht en beschrijven de situatie zoals die in de eerste maanden van de pandemie bestond.

Het was nogal improviseren die eerste maanden, blijkt uit de onderzoeken. Zo was het in jeugdbeschermingszaken voor rechters onmogelijk om te controleren of partijen zich in een veilige situatie bevonden. In het vreemdelingenrecht duurden zittingen vaak langer, omdat tolk en cliënt op verschillende locaties zaten, waardoor simultaan vertalen niet mogelijk was.

Beperkte tijdslots

Miranda Boone, hoogleraar Criminologie en vergelijkende penologie, deed samen met collega's Marieke Dubelaar en Sigrid van Wingerden onderzoek naar de manier waarop strafrechters via videoverbindingen gedetineerden in de penitentiaire inrichtingen hoorden. De mogelijkheden tot videoverhoor bestonden al voor de pandemie, maar namen tijdens de crisis een hoge vlucht. Voor corona kwam een videoverhoor zo'n tien keer per week voor, tijdens corona wel 400 keer. Omdat de telehoorcapaciteit beperkt was (en om zittingen beter te kunnen plannen) werden tijdslots ingesteld van 45 minuten. Gedetineerden konden niet kiezen of ze wel of niet online gehoord wilden worden; het bestaande instemmingsvereiste kwam in de tijdelijke wet COVID-19 te vervallen.

Onder die omstandigheden kwamen fundamentele rechten van gedetineerden onder druk te staan, concludeert Boone, met name het recht op een eerlijk proces, zoals geformuleerd in artikel 6 EVRM. Weliswaar bepaalde het Europese Hof eerder dat een videoverhoor op zich het recht op een effectieve

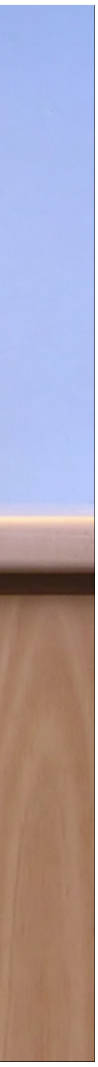

deelname aan het proces niet schaadt, maar door de beperkte tijdslots moest de rechter meer dan eens aan een verdachte vragen of hij niet afstand van zijn aanwezigheidsrecht wilde doen, omdat de zaak langer duurde dan 45 minuten. Het kwam zelfs voor dat de rechter de verdachte al voor de afronding van de zaak vroeg het laatste woord te spreken. Daarna ging het beeld voor de verdachte op zwart, maar ging de zaak alsnog door.

Problematisch was ook het recht op een adequate verdediging. Advocaten konden voorafgaand aan de zitting niet of nauwelijks met hun cliënten overleggen, omdat er online bijvoorbeeld geen breakout-rooms waren. Advocaten werden daardoor voor een onmogelijk dilemma geplaatst; ze konden in de PI naast hun cliënt zitten tijdens een verhoor, maar dan stonden ze niet op zitting en andersom. 'Daarover is echt te weinig nagedacht,' aldus de hoogleraar.

Beeld en geluid

Inmiddels is de situatie wel wat veranderd, geeft Boone aan. De technische mogelijkheden om gedetineerden goed te horen, zijn verbeterd. Gedetineerden die na oktober 2020 een videozitting hadden, waren dan ook aanmerkelijk positiever over het verloop dan zij die in het eerste half jaar van corona online werden gehoord. Dat wil niet zeggen dat telehoren een vaste rol in de strafrechtspleging moet krijgen, zoals de vorige minister van Rechtsbescherming graag wilde (Kamerstukken II, 2021/22, 29 911, nr. 339). Daarvoor is veel meer onderzoek nodig, vindt Boone, met name naar de manier waarop procesdeelnemers de zitting ervaren. 'Het blijft dramatisch als een verdachte de rechters alleen maar op grote afstand kan zien en de advocaat alleen kan horen, terwijl hij zelf levensgroot op beeld staat,' schetst de onderzoeker. 'Voor het gevoel eerlijk behandeld te zijn, is in ieder geval nodig dat alle deelnemers op dezelfde wijze te zien en te horen zijn, de verdachte op tijd kan inloggen en er geen onvolkomenheden zijn met het beeld en geluid.'

Procedurele rechtvaardigheid

Concluderend stelt Boone dat online zitten potentieel kansen geeft om de toegang tot het recht voor kwetsbare rechtszoekende te vergroten. 'Tijdens de pandemie hebben bijvoorbeeld meer mensen hun zitting bijgewoond dan daarvoor, omdat ze niet hoefden te reizen. Maar om de procedurele rechtvaardigheid te garanderen, is meer nodig. De techniek moet verder verbeteren, bij de Rechtspraak en bij het gevangeniswezen. Duidelijk moet worden welke zaken wel en welke niet online kunnen worden afgedaan en wie dat bepaalt. Het gezag van de rechtspraak zelf staat op het spel, dat is een te groot belang om zomaar te switchen naar online.'

Volledige onderzoek

De onderzoeken naar de positie van kwetsbare rechtszoekenden zijn online en open access te raadplegen via **https://hdl.handle.net/1887/3279384**.
Het rapport is niet op papier beschikbaar. Het onderzoek van Miranda Boone en anderen staat tevens beschreven in het NJB van 25 maart 2021, aflevering 11, pp. 689-836

Andere onderzoeken naar online zittingen

Het onderzoek naar de positie van kwetsbare rechtszoekenden, dat is gefinancierd door ZonMW, is niet het enige onderzoek dat inmiddels is verschenen over (de wenselijkheid van) online zittingen. Zo publiceerden Marijke Malsch, Leonie van Lent en Annerie Smolders een artikel over de openbaarheid van rechtspraak in het boek *Nooit meer dansen? De veilige stad in tijden van pandemie* dat eind 2021 verscheen. In dit artikel verwijzen de onderzoekers onder andere naar een Amerikaans onderzoek uit 2020 van het Brennan Center for Justice over *The impact of video proceedings on fairness and access to Justice in Court*. In 2021 verscheen in het tijdschrift Recht der Werkelijkheid (4) ook al een artikel van Marijke ter Voert en Yasemin Glasgow over de vraag of online zittingen toekomst hebben in de rechtspraak. Daarnaast voert Pro Facto op dit moment in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) een onderzoek uit naar de vraag in hoeverre en onder welke (juridische en praktische) condities (onderdelen van) voorzieningen van de tijdelijke COVID-19 wetgeving Justitie en Veiligheid omgezet kunnen worden in permanente regelingen. De uitkomsten van dit onderzoek, waaraan ook de NVVR een bijdrage heeft geleverd, worden in mei verwacht.

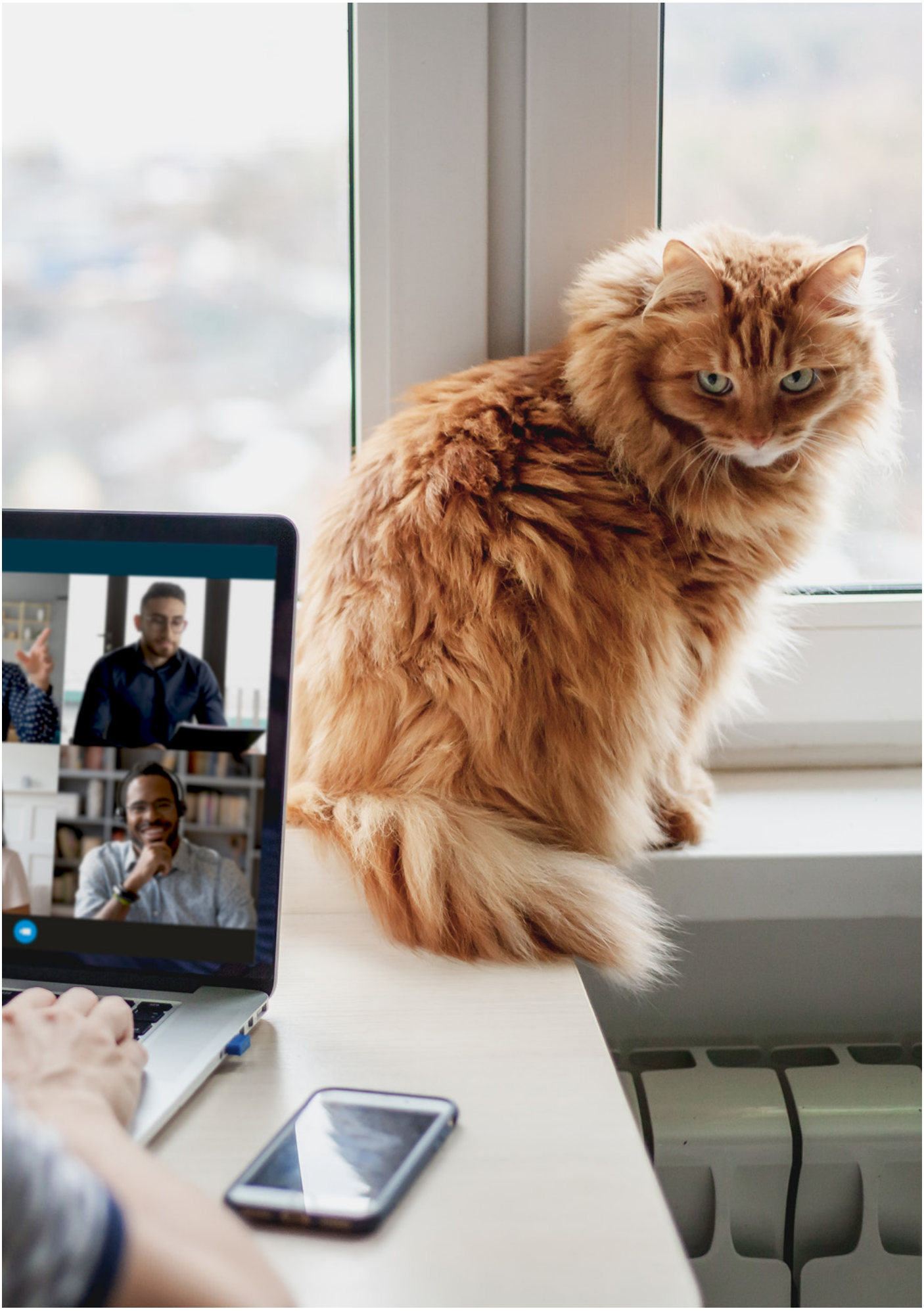

ONLINE TIPS VAN ANDERE PROFESSIONALS

'Benoem wat je ziet'

Is het mogelijk om ook non-verbale signalen via een scherm te leren verstaan? Ja, zeggen Marsha Baboelal (37), basispsycholoog bij Mentaal Beter Online en Yvonne Lammertink (38), geestelijk begeleider en life counselor bij ilonk.

Beide professionals hebben veel ervaring met het behandelen en begeleiden van cliënten via online platforms. 'In de fysieke wereld nemen we heel veel impliciet aan als waarheid. Online moet je dat meer expliciteren.'

Mentaal Beter is een zorgorganisatie die professionele hulp biedt aan mensen met lichte tot matige psychische klachten als depressie, angst en trauma. Op tientallen locaties in het land bieden psychologen en psychiaters fysieke behandelingen aan. Daarnaast zijn er inmiddels twee teams van in totaal 28 professionals die volledig online werken. Marsha Baboelal is als basispsycholoog aan een van de online teams verbonden en behandelt veel cliënten die kampen met ADHD-gerelateerde klachten. 'Online behandelen is niet voor elke doelgroep geschikt,' geeft de psycholoog meteen aan. 'Iemand met bijvoorbeeld een psychose moet je fysiek benaderen en zeker niet online. Maar voor cliënten met mildere klachten is online behandelen echt een uitkomst. Het is informeler, sneller, en we kunnen als behandelaars veel sneller derden zoals ouders erbij betrekken of met elkaar overleggen als er meerdere hulpverleners bij een cliënt zijn betrokken. Voor de rest is online behandelen gewoon behandelen.'

Intiem online

Aanvankelijk bestond binnen de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) behoorlijk wat weerstand tegen online behandelen, vertelt Baboelal. Therapeuten zouden online teveel (non verbale) informatie moeten ontberen en daardoor cruciale signalen missen. Cliënten zouden zich voor een beeldscherm anders voordoen dan in de spreekkamer, waardoor bepaalde problematiek in stand zou worden gehouden. Daarnaast waren er nog onvoldoende evidence based resultaten van online behandelingen beschikbaar, waardoor behandelaars liever kozen voor een fysieke therapie.

'Maar men maakte zich vooral zorgen over de eigen vaardigheden online,' lacht Baboelal de weerstand weg. 'Mensen die gewend zijn in een bepaalde fysieke omgeving een zekere autoriteit te hebben, zijn bang dat ze online de regie verliezen. De aversie tegen online behandelen komt volgens mij vooral voort uit angst.

Maar als je als behandelaar meteen aan het begin duidelijk de kaders schetst, hoef je niet bang te zijn. De inhoud van het werk verandert niet en de professionele vaardigheden ook niet. Het is meer de techniek waar mensen tegenop zien. Als ze die eenmaal beheersen, kunnen ze online prima aan het werk.'
Online behandelen kan in bepaalde gevallen zelfs een meerwaarde opleveren boven fysieke ontmoetingen, vindt de psycholoog. 'Door beeldbellen zit je meteen in de omgeving van de cliënt en kan hij meteen aan de slag met wat we bespreken. In dat opzicht is online ook intiem. Er zijn mensen die vinden dat je als behandelaar op die manier teveel iemands eigen wereld binnendringt. Die ervaring heb ik niet.' Voordeel is verder dat de zorg beter planbaar is en dat cliënten niet hoeven te reizen als ze dat niet willen, bijvoorbeeld als ze angstig zijn. 'Online werkt eerder drempelverlagend waardoor de GGZ toegankelijker wordt. Wat dat betreft, gaat er van online behandelingen ook een preventieve werking uit, vind ik. Mensen met psychische klachten staan vaak maanden op een wachtlijst waardoor hun problemen uit de hand kunnen lopen. Wij hebben een wachttijd van drie tot zes weken.'

Poes in beeld

Ook Yvonne Lammertink (38), life counselor en geestelijk begeleider, gelooft dat online begeleiding goed mogelijk is. Last van een gebrek aan (non-verbale) informatie heeft ze niet. 'Tijdens een online gesprek komt het gezicht van een cliënt beter in beeld, waardoor het soms makkelijker is in te schatten hoe iemand zich echt voelt. Als hij zich dan ook nog eens bevindt in zijn eigen omgeving waar hij zich thuis voelt, kan dat een eerlijker gesprek opleveren. In een fysieke behandelomgeving kan iemand sneller geïntimideerd zijn door de setting, en ik kan me voorstellen dat zoiets zeker voor een rechtszaal geldt.'

Het gaat om het herkennen van subtiele signalen, meent Lammertink. Een poes in beeld, een kind dat door de kamer loopt, alles wat online te zien valt, kan van waarde zijn. Belangrijk is wel die signalen expliciet te benoemen. Volgens de geestelijk begeleider schuilt daarin het grootste verschil met fysieke ontmoetingen. 'In fysieke ontmoetingen zit een zekere feilbaarheid, omdat mensen allerlei gebaren, gezichtsuitdrukkingen of emoties vaak impliciet op een bepaalde manier interpreteren. Maar we moeten ons als professionals blijven beseffen dat veel levens en de verhalen die mensen vertellen ingewikkeld in elkaar zitten en dat lichaamstaal totaal anders kan zijn dan we denken. In de fysieke wereld nemen we veel dingen onbenoemd aan als waarheid. We nemen aan dat iemand die continu aan zijn oor zit of door zijn haren strijkt wel zenuwachtig zal zijn. Online zul je dat soort signalen moeten expliciteren en benoemen wat je ziet. "Ik zie dat u veel naar beneden kijkt, vindt u het spannend?" Door zulke vragen te stellen, kan snel duidelijk worden hoe iemand zich werkelijk voelt of wat hem ten diepste beweegt.'

Streng zijn

Het vraagt veel van professionals om dit soort subtiele signalen op te vangen en te benoemen, zegt Lammertink. Online kost dan ook veel energie. 'Een gespreksleider – en dus ook bijvoorbeeld de voorzitter van een rechtbank – moet streng zijn en duidelijk regie voeren. Online gelden strikte regels, bijvoorbeeld over wie wanneer iets kan zeggen. Tijdens een fysieke bijeenkomst kan je nog eens oogcontact hebben met iemand waarmee je duidelijk maakt dat je hem hebt gezien en gehoord. Online zul je dat moeten benoemen.'

Online ontmoeting

Op 23 juni organiseert de NVvR samen met de Nederlandse Orde van Advocaten een (fysieke) professionele ontmoeting over online vaardigheden. Marsha Baboelal is een van de sprekers.
De bijeenkomst vindt plaats in de Monarch Tower in Den Haag en begint om 14.00 uur.

Dromen na het stenen tijdperk

Marc Fierstra
Voorzitter NVvR

Onze verwachtingen van de toekomst worden bepaald door onze ervaringen in het verleden. De makers van de serie over Fred Flintstone uit het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw situeerden auto, telefoon en televisie en andere verworvenheden (drive-in cinema!) van de Amerikaanse samenleving uit die tijd moeiteloos in het stenentijdperk, maar een latere innovatie als de fax of de flappentap hadden de makers niet bedacht. Om nog maar niet te spreken van internet. Gaat dat ook zo met online zitten en andere vormen van online procederen? Mijn ervaringen als jong advocaat met het IJsselbrein (van de juridische uitgever Kluwer) hebben mij lang doen denken dat een succesvolle search in een elektronische databank tenminste een cursus van twee dagen vereiste en dat het zoeken in de NJ-kaartenbak wel zo makkelijk was. Ik vraag mij af in hoeverre de ervaringen die wij tijdens de corona-beperkingen hebben opgedaan nu mijn beeld van de toekomst van online zitten bepalen.

Ik bespeur een zekere aarzeling ten opzichte van online zitten, maar wordt die niet ook veroorzaakt door het eindeloze gehannes met verbindingen die moeilijk tot stand konden worden gebracht en door verbindingen waarvan regelmatig het beeld bevroor of het geluid wegviel ? Al dat getuur naar een te klein schermpje waarop niet alle deelnemers goed te zien waren, of die gemute microfoon waardoor protesterend gebrom of een korte instemming van partijen niet overkwam, bepalen die ervaringen uit het verleden nu niet onze verwachtingen van de toekomst?
Voor velen waren de digitale noodgrepen tijdens de pandemie beter dan niets; het werk kon voortgaan, maar ideaal was het niet. De behandeling van de zaak vergde al veel energie en daar kwamen de technische complicaties bovenop. Maar stel nu eens dat we foolproof videosystemen hebben, waarmee officier, rechter en justitiabele moeiteloos kunnen omgaan, dat er verbindingen zijn die niet haperen (niet alleen aan de zijde van de rechtspraak, maar ook aan de zijde van de justitiabelen), dat de schermen zulke scherpe resoluties hebben dat non-verbale communicatie moeiteloos zichtbaar is? Stel dat we speciale trainingen krijgen voor het online omgaan met moeilijke gesprekken en het samenbrengen van partijen, zou online zitten dan niet een waardevolle toevoeging kunnen zijn aan het instrumentarium dat de rechter ter beschikking heeft? Niet om justitiabelen hun day in court te ontzeggen, maar ook om de toegang tot de rechter te verbeteren, juist voor hen voor wie de fysieke verplaatsing een probleem is.

Laten wij doen wat de makers van Fred Flintstone niet deden: laten we kijken naar de toekomst en openstaan voor mogelijkheden die we nu nog nauwelijks kunnen voorstellen. Ik hoop dat wij daarmee de ambitie van tijdige, toegankelijke en transparante rechtspraak kunnen realiseren.

Beeld: Pexels en Hogeschool Utrecht

VIRTUAL REALITY IN DE RECHTBANK

Studenten doen ervaring op in een virtuele rechtbank

Het project heet PleitVRij en het is het eerste onderwijsprogramma dat virtual reality (VR) gebruikt met echte mensen in plaats van avatars. Studenten rechten bij de Rijksuniversiteit Groningen, de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit Utrecht (University Law College) kunnen door middel van een VR bril ervaren hoe het is om een pleidooi te houden in een virtuele rechtbank en live tegenover een "echte" rechter te staan, terwijl publiek in de zaal toekijkt.

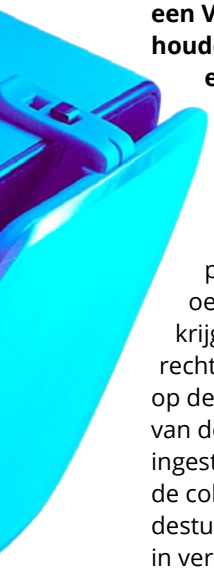

De oudste rechtszaal van Nederland staat in Groningen. Vanuit deze zaal kunnen studenten uit Groningen, Amsterdam en Utrecht sinds 2018 plaats-onafhankelijk en real time met elkaar oefenen in een virtuele rechtbank. Studenten krijgen een VR-bril op en stappen vervolgens de rechtszaal in Groningen binnen. Daar zien ze publiek op de bankjes zitten en staan ze voor de voorzitter van de rechtbank (een andere student), die live wordt ingestraald via een zogenaamd "green screen". Tijdens de colleges krijgen studenten peer-feedback van medestudenten op hun pleidooi en oefenen studenten in verschillende rollen, waarbij diverse vaardigheden nodig zijn.

Logistieke problemen

'VR stelt studenten in staat te beleven hoe het is om in een echte rechtszaal op te treden als advocaat, officier van justitie of rechter,' zegt initiatiefnemer Sylvia Moes, innovatie manager van de VU. Zij stapte met het idee naar Gert-Jan Verheij, onderwijstechnoloog van de RUG en zo ontstond PleitVRij. 'Studenten leren hoe het is om te worden geïnterrumpeerd en ervaren hoe het is om te spreken in het openbaar onder toeziend oog van publiek. Medestudenten die real life meekijken, geven via een app feedback. Er worden video-opnames gemaakt van de performance van de student die hij later kan terugkijken, inclusief de feedback van medestudenten. In hun eigen tijd kunnen studenten in teams zelfstandig extra oefenmomenten aanvragen, zodat zij hun vaardigheden optimaal kunnen ontwikkelen. Bij de VU zitten we dichtbij de rechtbank van de Parnassusweg, maar als we met honderd studenten willen oefenen in een echte rechtbank levert dat meteen logistieke problemen op. Nu hebben we alleen drie zalen op iedere universiteit nodig.' Bovendien levert een gewone training het risico op dat studenten van te voren hun pleidooi in studeren, inclusief de nodige grappen. Door gebruik te maken van VR staan de studenten onverwacht oog in oog met een "echte" rechter (een medestudent) die voor onverwachte momenten kan zorgen.

Inmiddels heeft het project extra subsidie van het ministerie van Justitie en Veiligheid gekregen om te flexibiliseren, zoals Moes uitlegt. 'Studenten hoeven straks niet meer naar de universiteit te komen, maar kunnen vanuit huis meekijken en feedback geven.' In het vervolgproject zal ook de rechter een VR-bril op krijgen, zodat ook de student die als rechter optreedt 'een maximale beleving' ondergaat. Nu is het nog zo dat de student die als rechter optreedt de pleiter met een VR-bril opziet. Ze kunnen elkaar dus niet in de ogen kijken. Dat kan straks wel.

'Medestudenten die real life meekijken geven via een app feedback'

Echte rechters

De rechtspraak zou haar voordeel kunnen doen met VR, bijvoorbeeld door het te gebruiken in postacademisch onderwijs, zegt Moes. 'De rechtspraak loopt niet voorop als het om nieuwe innovatieve middelen gaat, het medisch onderwijs is bijvoorbeeld veel verder. Met VR kun je heel goed vaardigheden trainen. Hoe spreek je in het openbaar, hoe zit het met je ademhaling, welke non-verbale signalen vang je op, hoe reageer je op onverwachte momenten?' Nog mooier zou het zijn als bijvoorbeeld RIO's in het kader van hun opleiding straks als rechter zouden optreden in de VR omgeving van de studenten. 'Het gaat erom een zo realistisch mogelijk ervaring te creëren. Als we dan echte rechters kunnen inzetten, zou dat fantastisch zijn.'

Geïnteresseerd?

Geïnteresseerden in de onderwijsmethode en om VR zelf te ervaren, kunnen zich aanmelden bij Sylvia Moes, s.moes@vu.nl

SSR geeft cursus online zitten in bestuursrecht:

‘Voldoende pauzes inlassen’

Waaraan moet een rechter denken en wat kan een rechter doen om te komen tot een effectieve zitting en welke gedragsalternatieven zijn er om de zitting in goede banen te leiden? Dat zijn de vragen waarop de training Online zittingen in het bestuursrecht antwoord geeft. De training, georganiseerd door SSR, besteedt aandacht aan de juridische kaders, procedurele zorgvuldigheid en communicatieve vaardigheden. ‘Het is een kwestie van oefenen.’

Een van de trainers van de online cursus is Ron Stam, senior raadsheer bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb). Zijn rechtspraktijk beslaat het hele spectrum van conflicten tussen overheid en ondernemers, van reguleringsvraagstukken tot landbouwsubsidies, van mededingingskwesties tot financieel toezicht. Grote en kleine partijen, De Nederlandsche Bank en de individuele boer, weten hun weg naar het CBb in Utrecht te vinden. Steeds vaker is die weg virtueel en loggen partijen in.

Flexibiliteit

Stam was net zo onwetend als ieder ander toen hij voor het eerst online ging zitten. Gedreven door nieuwsgierigheid wist hij echter snel ervaring op te doen en kon hij die als docent van SSR delen. Zijn drive had ook een persoonlijke reden: medische kwetsbaarheid in zijn directe omgeving maakte het tijdens de corona-periode nodig om extra voorzichtig te zijn. Dat is volgens Stam meteen het voordeel van de mogelijkheid om online te zitten. ‘Medische beperkingen zijn makkelijker het hoofd te bieden. Als iemand besmet blijkt, hoeft een zitting niet te worden uitgesteld, maar kan er online worden geschakeld. En iemand met een structurele handicap kan volwaardig meedoen aan een zitting zonder zich fysiek in allerlei bochten te wringen.’ Flexibiliteit is sowieso een groot voordeel van online werken, vindt Stam. ‘Bij een online zitting kunnen makkelijker meer mensen worden betrokken, bijvoorbeeld de vakafdeling van een bestuursorgaan of iemand die in het buitenland zit. Het plannen van zittingen wordt eenvoudiger, omdat we geen zalen hoeven te reserveren en ook na 17.00 uur kunnen plannen. Partijen hebben geen reistijd meer en dat scheelt; als de halve Zuidas moet uitrukken voor het maken van afspraken over de te volgen procedure tijdens een fysieke regiezitting kost dat bakken met geld. Online zittingen verlopen verder over het algemeen wat zakelijker en efficiënter. Wie niet op tijd inlogt, wordt meteen afgestraft.’ Nadelen zijn er ook. ‘Je raakt online een stukje verbondenheid kwijt. Daarop moet je als rechter extra alert zijn. Bovendien is online zitten veel vermoeiender. Je moet voldoende pauzes inlassen.’

Feedback

In de training die SSR aanbiedt, gaat het vooral om het oefenen van onverwachte situaties. Wat doe je als rechter als iemand opeens ontkleed voor de camera plaatsneemt? Hoe reageer je als je vermoedt dat iemand een opname maakt van de zitting? Hoe zorg je dat je als rechter goed in beeld komt (camera op ooghoogte, iPad of laptop op een standaard) of dat vertrouwelijke stukken ook vertrouwelijk blijven? ‘We delen tijdens de cursus vooral ervaringen en daarvan gaat een sterk lerend effect uit,’ zegt Stam. Wat dat betreft bieden de online mogelijkheden ook mogelijkheden voor het geven van feedback en intervisie. ‘Meekijken met collega’s is leerzaam, maar niemand heeft er de tijd voor. Door livestreams is dat veel makkelijker te organiseren.’ Stam snapt de zorgen over online zittingen wel en wil het belang van de fysieke ontmoeting met partijen zeker niet bagatelliseren. Wel hoopt hij dat de mogelijkheden van online zittingen blijven bestaan. ‘Het improvisatievermogen van rechters is niet altijd even goed ontwikkeld waardoor ze nogal terughoudend kunnen zijn. Dat is jammer, want online zitten is gewoon een instrument in de gereedschapskist die je als rechter ten dienste staat. Dat instrument kun je maar beter goed leren gebruiken.’

Kijk voor meer informatie: **www.ssr.nl/aanbod**

Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak

De NVvR verenigt en vertegenwoordigt magistraten. Hiervoor staan wij in nauw contact met onze leden. Wij behartigen de individuele en collectieve belangen van de leden in het publieke en politieke debat, onder meer door de kwaliteit en toegankelijkheid van de rechtspraak en de ontwikkeling van het ambt te bewaken en beschermen. Onze werkwijze is gebaseerd op de kennis, denkkracht en ervaring van de leden. Om sámen meer te bereiken dan alleen, met de Ledenraad, het bestuur, het verenigingsbureau en een drietal commissies.

Onze commissies

De *Wetenschappelijke Commissie* (WeCo, 20 leden) adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd over wetsvoorstellen, beleid en wetenschappelijke aangelegenheden op het terrein van de rechtspleging. Naast beroepsvereniging is de NVvR is de enige vakbond voor leden van de rechterlijke macht. De *Commissie Rechtspositie* (CRP, 10 leden) staat het bestuur bij in de uitoefening van haar vakbondstaken en de belangenbehartiging van de leden. De *Commissie Internationaal* (10 leden) ondersteunt het bestuur bij in haar internationale activiteiten. De NVvR participeert in werkzaamheden van internationale zusterverenigingen (Europees en wereldwijd), voor zowel rechters als officieren van justitie. De NVvR is altijd op zoek naar leden die met hun ervaring of expertise hun bijdrage willen leveren aan een van deze commissies. Neem hiervoor contact op met onze beleidscollega's Miek Smilde (WeCo en Commissie Internationaal, m.smilde@rechtspraak.nl) of Janine Woudstra (CRP, janine.woudstra@rechtspraak.nl).

Onze activiteiten en actualiteiten

De afgelopen periode heeft de NVvR zich als vakbond en beroepsvereniging ingezet voor uiteenlopende onderwerpen. De leden worden en zijn hierover structureel bijgepraat via nieuwsbrief, ledenberichten en de website. Kijk voor meer informatie en een uitgebreid overzicht van de laatste nieuwsfeiten op www.nvvr.org/nieuws.

Onze prioriteiten en thema's

De NVvR werkt vanuit vier prioriteiten: *Cultuur en kwaliteit, Magistraat en maatschappij, Innovatie en Collectieve* en *individuele belangenbehartiging*. Beleid, activiteiten en specifieke thema's worden hieronder samengebracht. Zo richt de NVvR zich o.a. op de veiligheid van togadragers, diversiteit en inclusie, lessen uit de toeslagenaffaire (de verhouding van de rechter tot de wetgever, de positie van de rechter ten opzicht van de hoogste rechter en de autonomie van rechters en officieren), werkervaringen uit de coronaperiode (digitalisering van de rechtspleging, laagdrempelige toegang tot de rechter voor alle procespartijen en eerlijke procesvoering), digitalisering in de rechtspleging en goede arbeidsvoorwaarden voor magistraten.

Lid worden?

Ongeveer 70% van de Nederlandse rechters en officieren van justitie is al lid van de vakbond en beroepsvereniging NVvR. Kent u als NVvR-lid een collega die nog geen lid is van onze vereniging? Wijs dan eens op op **www.nvvr.org/lidmaatschap**

Wij zijn de NVvR

Dé vereniging voor elke rechter en officier van justitie

- Samen sterk voor een betere rechtspraak
- Altijd paraat voor hulp en adviezen
- Door en voor leden. Dus praat en bepaal mee!

Bent u lid van de rechterlijke macht, maar nog geen lid van de NVvR? Of kent u een collega die lid wil worden? Nieuwe leden ontvangen de eerste 6 maanden kosteloos een kennismakingslidmaatschap, zonder verdere verplichtingen. Aanmelden kan op **www.nvvr.org**

EERSTE HALF JAAR GRATIS!

Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak

Postbus 30315
2500 HG
info@nvvr.org

Anna van Buerenplein 40
2595 DA Den Haag
T 088 361 13 00

NVvR_org
NVvR
www.nvvr.org